

Socialfondsprojekt

E-læring i SOSU efteruddannelserne

Ekstern evaluering 1 af 6

Karsten Juul-Olsen

CUBION

www.cubion.dk

Juni 04

Deltagerevaluering

Social- og Sundhedsskolen (Sosu) i Århus afviklede i foråret 2004 det første af en række e-læringsforløb. Kurset, der havde titlen ”Alkoholproblemer blandt klienter” startede i januar og forløb over 2 måneder. 20 kursister gennemførte kurset, der henvendte sig til bl.a. hjemmehjælpere, sygeplejere, social- og sundhedshjælpere, social- og sundhedsassistenter, beskæftigelsesvejledere.

Formålet med kurset var:

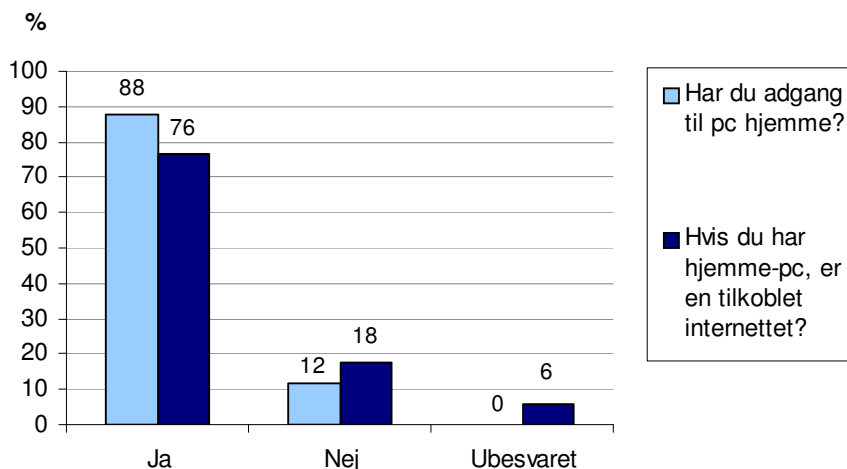
”At kvalificere deltagerne, så de bliver i stand til at identificere almindelige symptomer på alkoholisme hos klienter, samt give deltagerne viden, der kan styrke deres forebyggende arbejde i forhold til de hyppigste følgevirkninger af alkoholisme. Endvidere er formålet, at deltagerne får udbygget deres viden om, hvordan de håndterer klienter med alkoholisk præget adfærd og udbygget deres viden om relevante samarbejdspartnere.”¹

Inden kursusstart blev det fremhævet, at kursisterne via undervisningens tilrettelæggelse og inddragelse af hjemmearbejde via internettet ville få mere tid til at fordybe sig i det faglige, mere tid til at tænke over egne måder at arbejde og lære på (personlige kompetencer) samt træning i at bruge computer, internet, online konferencer osv.

Deltagernes adgang til og erfaring med brug af pc inden kursusstart

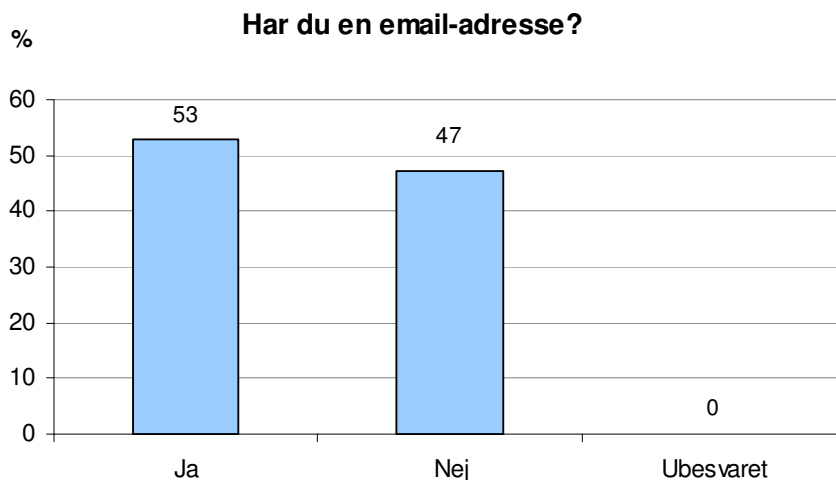
Før de 20 deltagere startede på e-kurset ”Alkoholrelaterede problemer”, besvarede 17 af dem en række spørgsmål vedrørende deres erfaring med brug af IT og deres muligheder for adgang til internettet.

Af besvarelserne fremgik det, at langt de fleste kursister havde en pc i hjemmet.

¹ <http://www.sosunoeglen.dk>

Hovedparten (76 %) af de kursister, der havde pc i hjemmet havde også adgang til internettet og 71 % havde lyd på deres pc. Kun lidt over halvdelen (53 %) af de tilmeldte kursister svarede dog ja til, at de inden kursusstart havde en email-adresse.

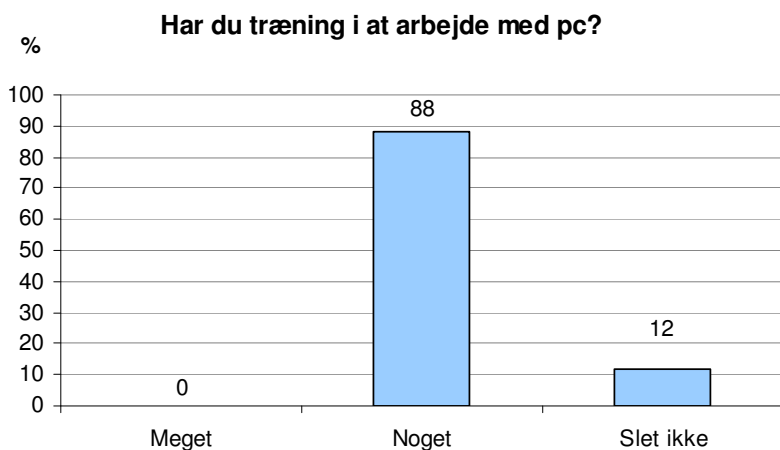
Langt de fleste (82 %) af kursisterne med pc i hjemmet svarede, at de havde mulighed for at få hjælp til det tekniske hjemme eller hos bekendte, hvis de skulle få brug for det.

Af besvarelserne fremgik det, at 88 % af kursisterne havde adgang til pc på jobbet, hvor de fleste (82 %) også havde internetadgang. Kun ca. halvdelen af de deltagere, der havde adgang til en pc på jobbet, havde dog mulighed for også at få hjælp til det tekniske, hvis der skulle opstå problemer.

Kun ganske få (6 %) af de deltagere, der ikke havde en pc i hjemmet, svarede, at de til trods herfor havde mulighed for jævnligt at komme på internettet andetsteds.

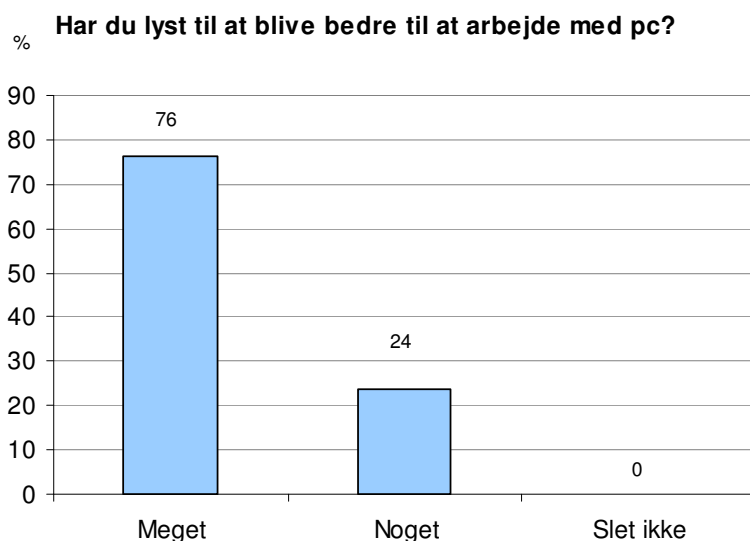
Erfaring med brug af pc

Selvom de fleste kursister havde adgang til en pc hjemme og/eller på jobbet, var der forskel på, hvor meget erfaring deltagerne havde med brug heraf.

Da de blev spurgt, hvorvidt de havde træning i at arbejde med pc, svarede 88 % af kursisterne, at de havde *nogen* træning, mens 12 % svarede, at de slet ikke var vant til at arbejde med pc. Der var ingen af deltagerne, der selv mente, de havde megen træning i at arbejde med pc.

Deltagerne brugte inden kursusstart pc'en til mange forskellige ting – hovedsageligt dog til at gå på internettet, skrive emails og arbejde med tekstbehandling. Generelt havde deltagerne meget lyst til at arbejde mere med anvendelsen af pc.

Størstedelen af deltagerne (76 %) ville meget gerne blive bedre til at arbejde med pc. De resterende deltagere vil gerne blive noget bedre. Der var ingen, som slet ikke var interesserede i at blive bedre.

Det, deltagerne helst ville blive bedre til at anvende pc'en til spændte vidt. Nogle ønskede at blive bedre til de grundlæggende funktioner; nemlig brug af tekstbehandling, informationssøgning på internettet osv., mens andre gerne ville lære ting, der ligger udover begynderniveau. Eksempler på sidstnævnte kunne være at oprette hjemmesider, arbejde i billedprogrammer samt at opnå tilstrækkelig forståelse for det tekniske til selv at kunne løse de problemer, der uundgåeligt opstår engang imellem, når man arbejder med IT.

Deltagernes forudsætninger og kursets krav til deltagerne

Samlet set viser kursisternes svar, at mange inden kurset havde begrænset adgang til og erfaring med brug af pc'er. De fleste havde en pc i hjemmet, men kun ¾ af disse havde adgang til internettet. Blandt den gruppe, der ikke havde adgang til en pc med internet i hjemmet havde de fleste – men ikke alle – dog adgang til en sådan på deres arbejdsplads.

At størstedelen af deltagerne svarede, at de havde *nogen* men ikke *megen* erfaring med brug af pc, mens de resterende deltagere slet ingen erfaring havde, kan synes paradoksalt umiddelbart inden starten af et e-learning forløb.

Ifølge kursusbeskrivelsen stiller e-learning forløbet ”*Alkoholproblemer blandt klienter*” således andre krav til kursisterne, end hvad man kan forvente i traditionelle klasseundervisnings-forløb:

”Man skal kunne arbejde selvstændigt og i grupper over nettet, man skal kunne håndtere online kommunikation, man skal kunne arbejde med netbaserede materialer, man skal kunne søge viden på nettet – og man skal først og fremmest kunne fortælle om alle disse ting løbende og i åbne kommunikationsrum.”²

Kravene til kursisternes IT kundskaber kan synes høje, men deltagerne forventes netop ikke at kunne mestre ovenstående læreprocesser inden kursets start, men derimod når de afslutter kurset efter 2 måneders erfaring med brug af e-learning. Der blev således **ikke** stillet noget krav om, at deltagerne skulle have erfaring med IT, inden de startede på kurset. Meningen var, at de skulle tilegne sig disse kompetencer undervejs

Deltagernes motivation til at mestre de ovennævnte it-funktioner syntes at være til stede, da alle inden kursusstart gav udtryk for, at de gerne ville blive bedre til at arbejde med pc.

---

² www.sosunoeqen.dk

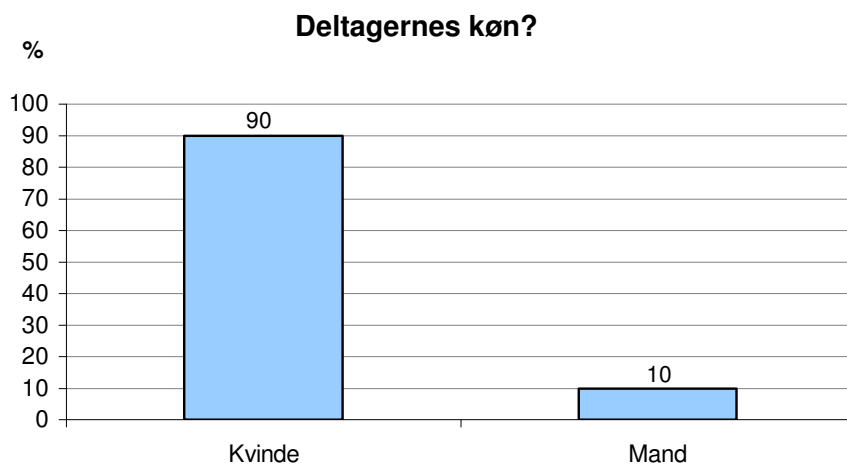
Kursets forløb

Da det ikke var et krav, at kursusedtagerne skulle have forhåndskendskab til IT, startede alle med at tilbringe to hele dage i en workshop, hvis formål var, at kursisterne skulle blive fortrolige med bl.a. 'First Class'; det konferenceprogram, som deltagerne i løbet af kurset skulle kommunikere via. Efterfølgende forløb kurset som en blanding af 5 fremmødedage og netarbejde hjemmefra eller fra arbejdspladsen. Kursisterne blev lovet, at de kunne få support 24 timer i døgnet, hvis de havde brug for det.

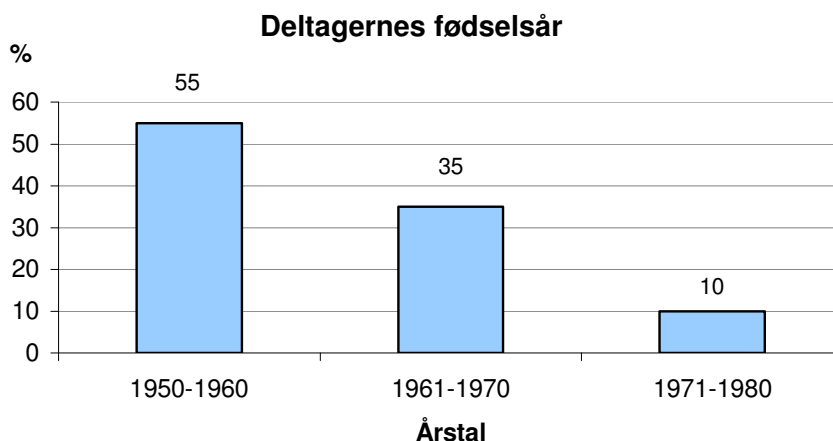
Da deltagerne i marts 2004 afsluttede efteruddannelseskurset "Alkoholproblemer blandt klienter", svarede alle 20 på en række spørgsmål i forbindelse med en slutevaluering af kurset. Svarene på disse spørgsmål fremgår af det følgende.

Kursusedtagernes profil

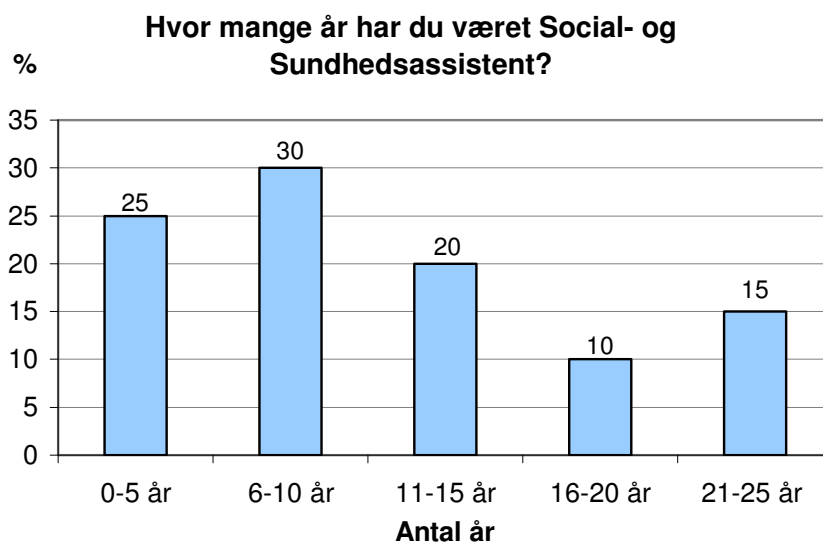
De følgende grafer viser kønsfordelingen blandt deltagerne samt disses alder og erfaringsbaggrund

Af deltagerne besvarelser fremgår det, at langt størstedelen – nemlig 90 % - af deltagerne på Sosus første e-læringsforløb var kvinder.

Den yngste deltager på kurset var født i 1977 mens den ældste deltager var født i 1950. Lidt over halvdelen af deltagerne hørte hjemme i aldersgruppen 44-54 år, mens 35 % af deltagerne var 34-43 år gamle. Kun 10 % af deltagerne var yngre end 33 år.

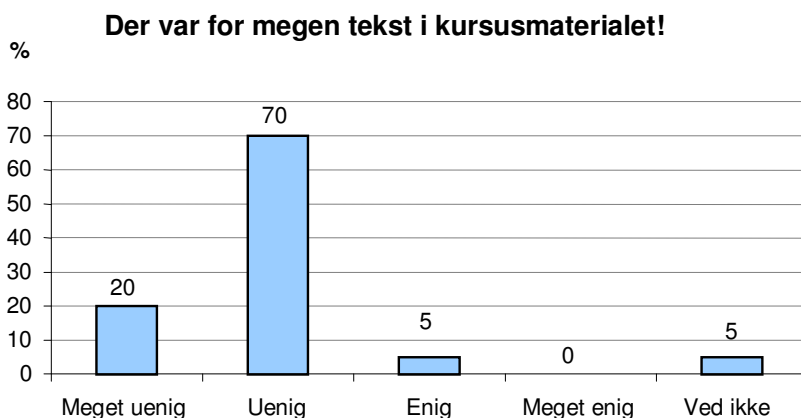

13 deltagere understregede i deres besvarelse, at de ikke var social- og sundhedsassistenter men derimod: sygeplejerske (1 deltager), social- og sundhedshjælper (4 deltagere), plejehjemsassistenter (2 deltagere), sygehjælper (3 deltagere), pædagoger (2 deltagere) Støtte-kontaktperson/værkstedsmedarbejder (1 deltager).

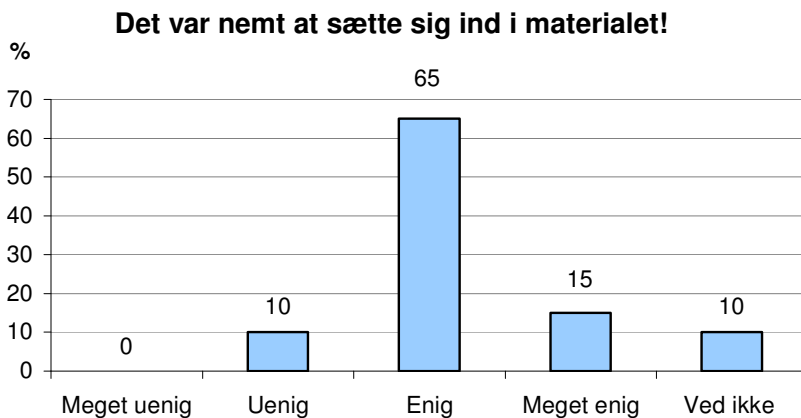
Af besvarelserne fremgik det, at de 20 deltagere alle havde mellem 3-24 års erfaring indenfor deres jobområde. Lidt over halvdelen af deltagerne havde under 10 års erfaring, mens lidt under halvdelen havde mere end 10 års erfaring.

Kursusmaterialet

De følgende besvarelser afspejler, hvorvidt deltagerne efter kursets afslutning var enige eller uenige i en række udsagn vedrørende kursusmaterialet. Af besvarelserne fremgår det, at langt de fleste kursister var tilfredse med materialets omfang, variation og indhold.

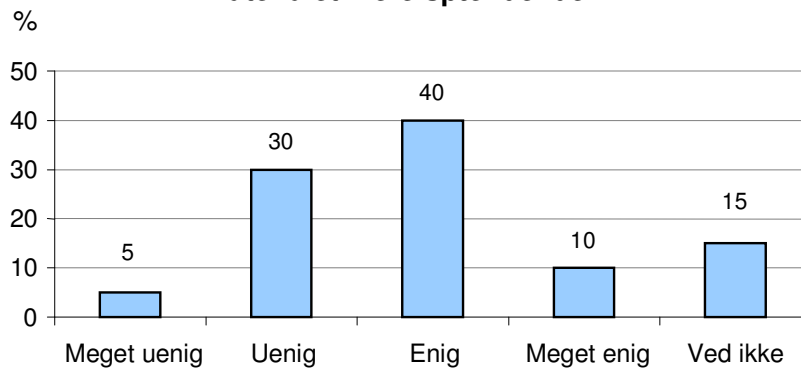

Det viser sig, at langt de fleste kursister har været tilfredse med mængden af tekst i kursusmaterialet. Kun 5 % synes, der har været for megen tekst.

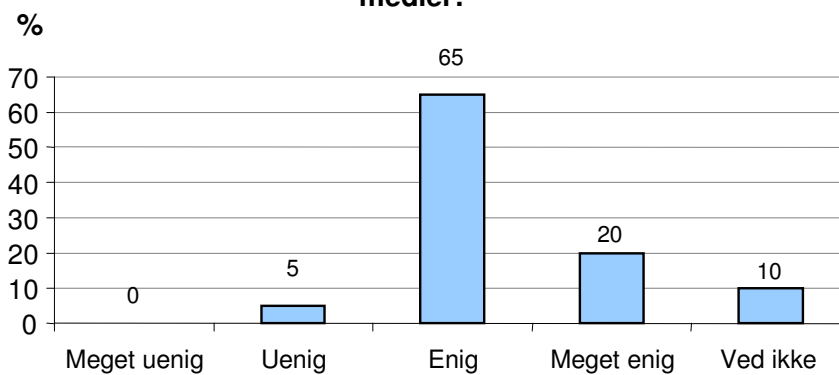
Langt de fleste deltagere har oplevet, at det har været nemt at sætte sig ind i materialet. Kun enkelte giver udtryk for, at de ikke synes, det har været nemt.

Flere levende billeder (videoklip) ville gøre materialet mere spændende!

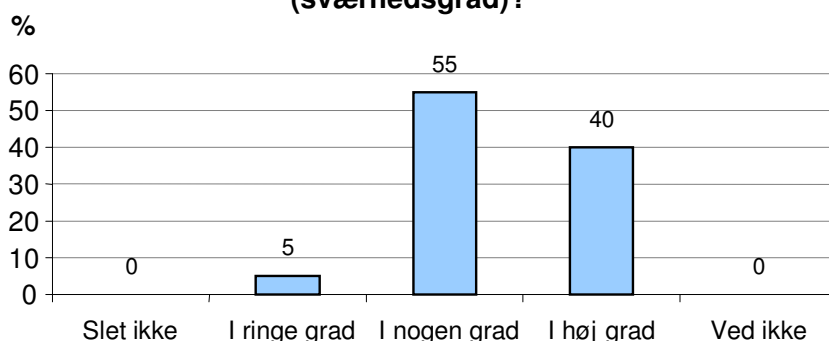
Halvdelen af deltagerne synes, at kursusmaterialet havde været mere spændende, hvis der havde været flere videoklip inkluderet. 35 % synes ikke, flere videoklip ville have forbedret materialet, mens de resterende deltagere er i tvivl om, hvorvidt de foretrækker flere levende billeder eller ej.

Materialet havde et passende mix af forskellige medier!

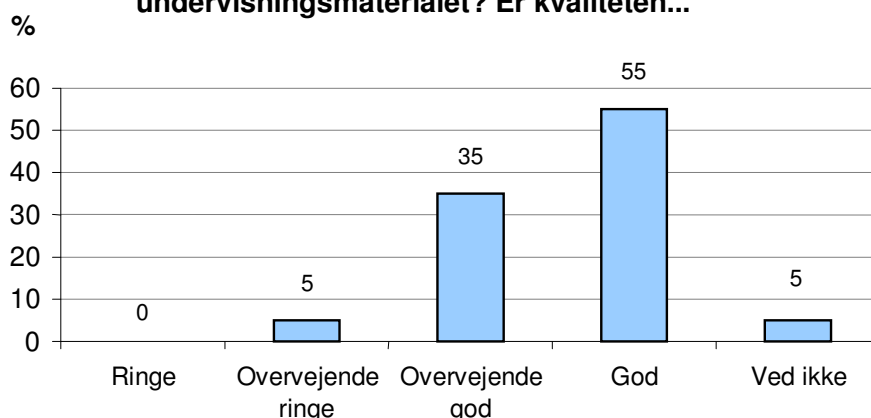
Hovedparten af deltagerne vurderer, at materialet indeholdt et passende mix af forskellige medier. Kun 5 % svarede, at de var uenige med dette udsagn mens 10 % dog var i tvivl om, hvorvidt de var enige eller uenige.

I hvilken grad vurderer du, at kursusindholdet har haft et passende niveau indholdsmæssigt (sværhedsgrad)?

Af besvarelsen fremgår det, at hovedparten (95 %) af deltagerne mener, at kursusindholdet i nogen grad eller i høj grad har haft et passende niveau indholdsmæssigt.

Hvorledes vurderer du kvaliteten af undervisningsmaterialet? Er kvaliteten...

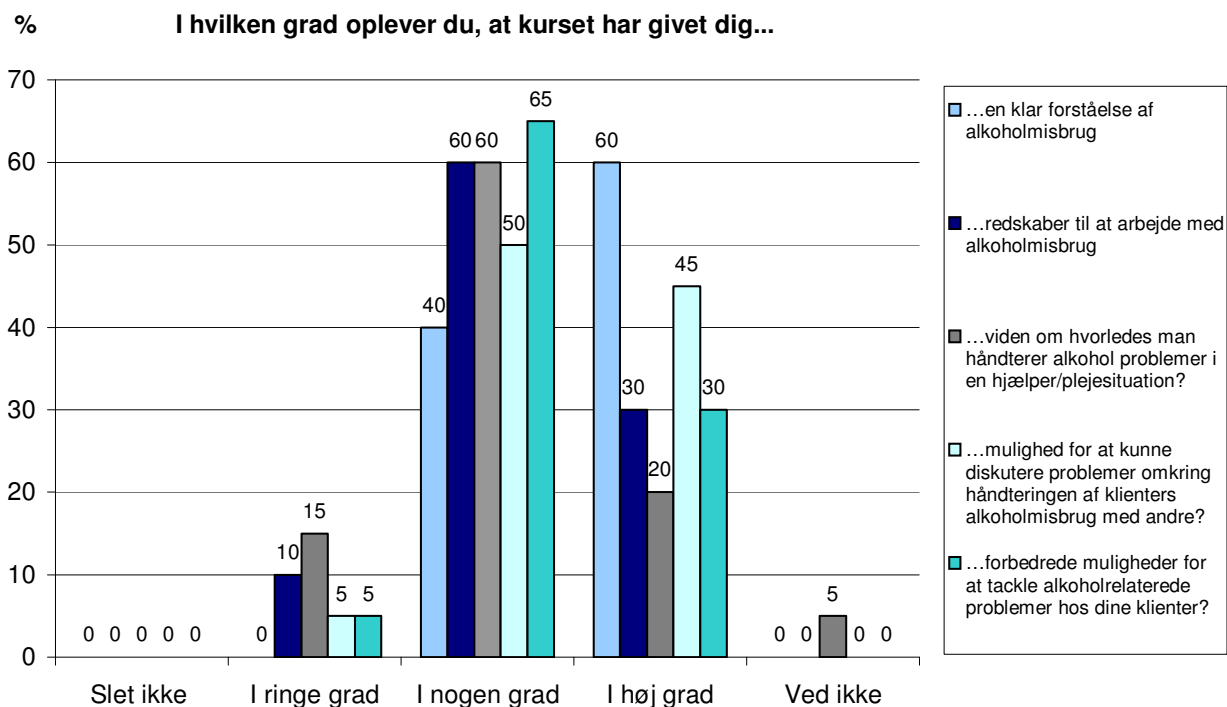
Hovedparten – hele 90 % af deltagerne vurderer, at kvaliteten af undervisningsmaterialet har været god eller overvejende god. Kun enkelte deltagere svarer, at de mener, kvaliteten har været overvejende ringe, mens en tilsvarende lille procentdel svarer, at de ikke helt ved, hvordan de skal bedømme kvaliteten af undervisningen..

Opsamling

Deltagerne på e-learning kurset ”Alkoholproblemer blandt klienter” har i store træk været tilfredse med undervisningsmaterialets indhold, sværhedsgrad og omfang. Herudover har de betragtet variationen i inddragelsen af forskellige medier til præsentation af materialet som passende. Halvdelen af deltagerne mener dog, det kunne være en forbedring, hvis der blev inddraget flere videoklip.

Deltagernes vurderinger af eget faglige udbytte

De 20 deltagere blev bedt om at vurdere det faglige udbytte, de har fået ved at følge det nyligt overståede kursus. Af besvarelserne fremgår det, at deltagerne generelt har været tilfredse med kursets faglige indhold:

Samtlige deltagere vurderer, at de via kurset har opnået en høj grad af forståelse – eller i hvert fald nogen grad af forståelse – af alkoholmisbrug.

Hele 90 % af deltagerne på kurset mener, de i nogen grad eller i høj grad har fået redskaber med sig fra kurset, de kan bruge i arbejdet med alkoholmisbrug. Ganske få deltagere svarer, at de kun i ringe grad oplever, at de har fået redskaber med sig.

Hovedparten af deltagerne oplever, at de i nogen grad eller i høj grad har fået viden om, hvordan man håndterer alkohol i en hjælper/plejesituation. En mindre gruppe (15 %) mener, at deres udbytte af kurset i forhold til dette aspekt har været ringe, mens enkelte er i tvivl om, hvordan de skal svare på spørgsmålet.

Stort set alle kursusedtagerne (95 %) synes, at de i løbet af kurset har haft mulighed for at diskutere problemer omkring håndtering af klienters alkoholmisbrug med andre deltagere.

65 % af deltagerne mener, kurset har forbedret deres muligheder for at tackle alkoholrelaterede problemer hos deres klienter. 30 % giver udtryk for, at kurset i høj grad har

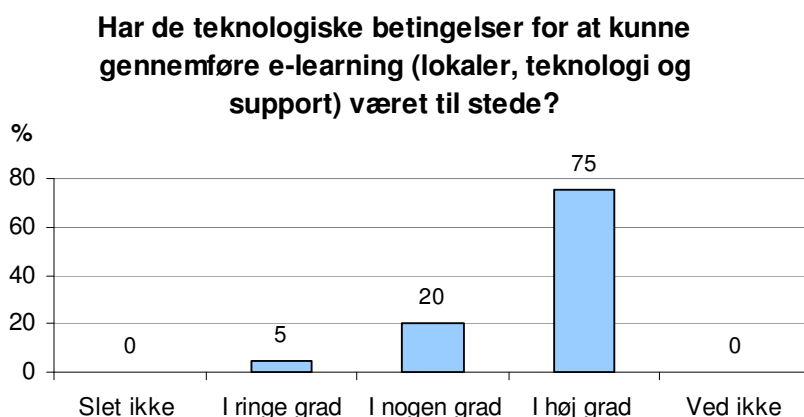
forbedret deres muligheder, mens 5 % kun oplever at have fået et ringe udbytte af kurset i forhold til denne dimension.

Opsamling

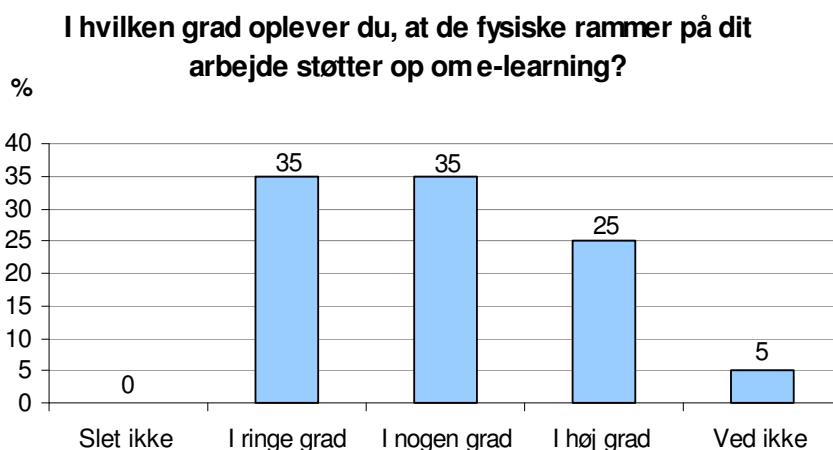
Samlet set viser deltagerne besvarelser, at langt de fleste oplever, at de fagligt har fået udbytte af kurset. Selvom besvarelserne hovedsageligt fordeler sig indenfor de to positive kategorier ”i nogen grad” og ”i høj grad” er det dog værd at bemærke, at kun et af spørgsmålene har flest svar indenfor kategorien ”i høj grad”. Dette drejer sig om spørgsmålet, der handler om at opnå *forståelse* for kursets emne. Spørgsmålet omhandlende muligheden for at diskutere kursets emne med andre, der arbejder hermed, har en næsten ligelig fordeling indenfor de to kategorier. De resterende spørgsmål, der alle handler om, i hvilken grad deltagerne føler sig klædt på til at bruge det, de har lært på kurset, når de kommer hjem, viser en anden fordeling. Her synes deltagerne at være mere usikre på deres udbytte af kurset.

Teknologi og fysiske rammer

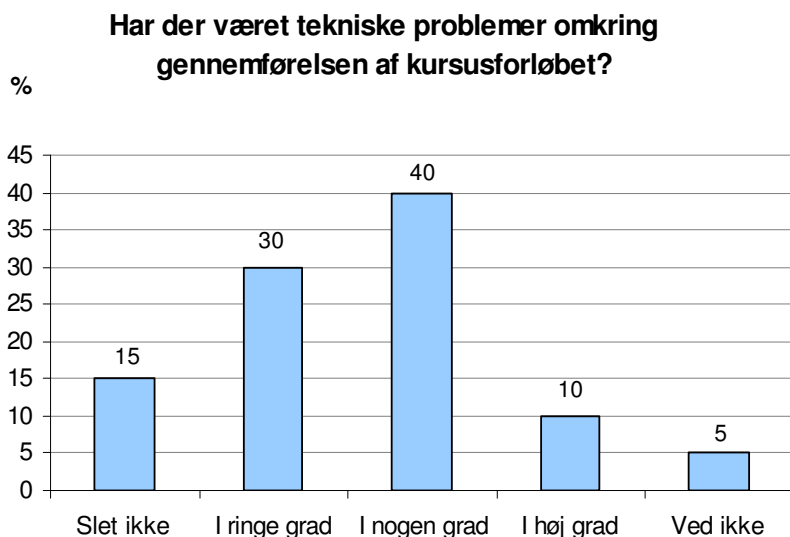
De følgende besvarelser viser deltagerne svar på spørgsmål om, hvordan de har oplevet, at de fysiske rammer for kurset samt teknologien har fungeret.

Det viser sig, at deltagerne generelt har været meget tilfredse med SoSu skolens lokaler, teknologi og support som betingelser for at kunne gennemføre kurset som et e-learning forløb. Kun 5 % giver udtryk for utilfredshed.

60 % af deltagerne giver udtryk for, at de fysiske rammer på arbejdspladsen i nogen grad eller i høj grad har støttet op om e-learning. En tredjedel af deltagerne har dog haft dårlige erfaringer med de fysiske rammer på deres arbejdsplads, idet disse ikke støttede op om e-learning som undervisningsform.

Det viser sig, at halvdelen af deltagerne mener, at der i nogen grad eller i høj grad har været tekniske problemer omkring gennemførelsen af kursusforløbet. De resterende deltagere svarer, at de ikke mener, der har været nogen problemer; eller i hvert fald kun i ringe grad.

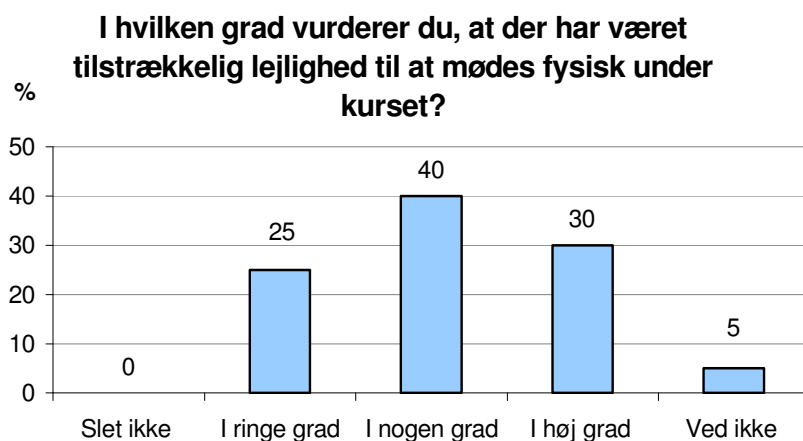
Opsamling

Alt i alt har deltagerne haft blandede oplevelser i forhold til kursets fysiske og teknologiske rammer. Mens deltagerne giver udtryk for tilfredshed med undervisningens fysiske rammer på SoSu skolen, er hver tredje deltager af den opfattelse, at deres arbejdsplads ikke har støttet op

om kursusformen. Herudover har ca. halvdelen af eleverne oplevet, at der har været tekniske problemer i forhold til gennemførelsen af kurset.

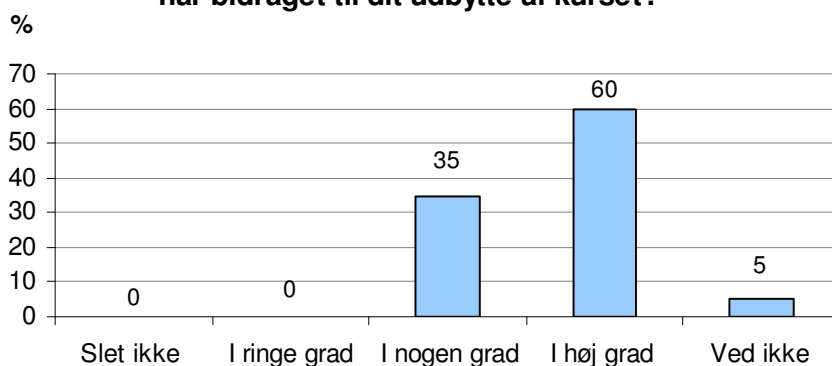
Udnyttelse af egne, medkursisters og lærernes ressourcer

Svarene på følgende spørgsmål handler om, i hvilket omfang deltagerne har været tilfredse med den måde, hvorpå de ressourcer, lærere, medkursister samt den enkelte selv har, er blevet bragt i spil i undervisningen. Med ressourcer menes i denne sammenhæng viden og erfaring.

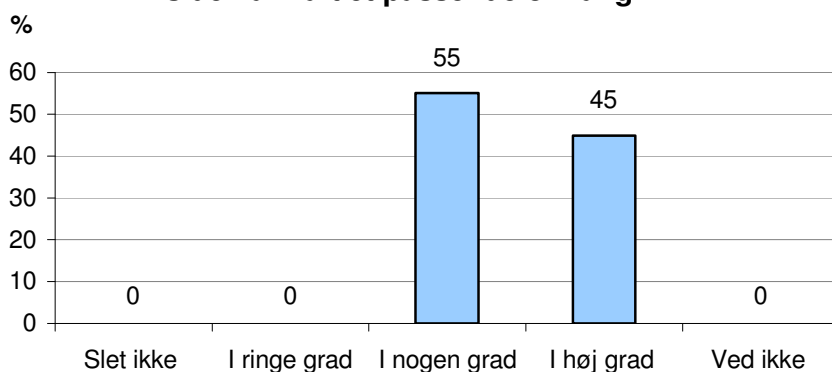
70 % af deltagerne har i nogen grad eller i høj grad været tilfredse med antallet af fysiske møder. En fjerdedel af kursisterne vurderer dog, at det ville have været at foretrække, hvis der oftere i løbet af kurset havde været lejlighed til at mødes fysisk. Det fremgår ikke af besvarelsene, om de synes, den ekstra tid skulle tilbringes med gruppen eller med lærerne. Enkelte er i tvivl om, hvorvidt de synes, den afsatte tid til fysiske møder har været tilstrækkelig.

I hvilken grad vurderer du, at dine med-kursister har bidraget til dit udbytte af kurset?

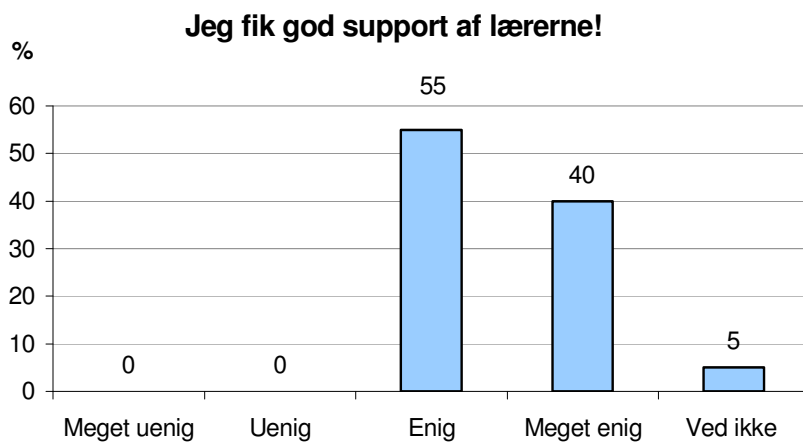

95 % af deltagerne giver udtryk for, at deres medkursister har bidraget til, at de fik et større udbytte af e-learning kurset.

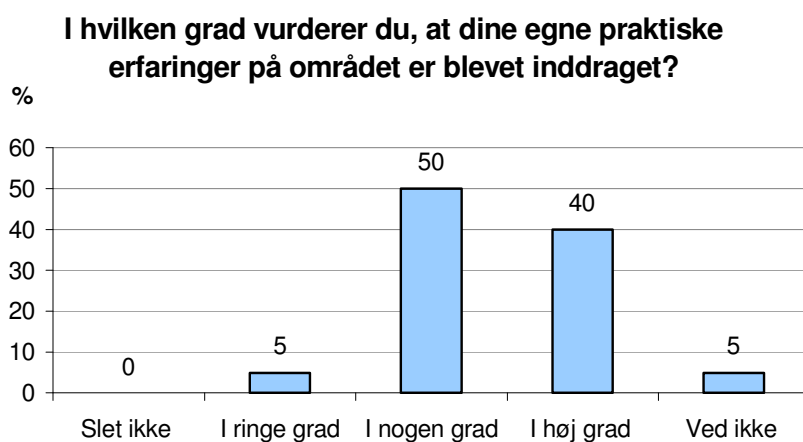
I hvilken grad vurderer du, at dialogen fra lærer side har haft et passende omfang?

Af deltagerne besvarelser fremgår det, at der samlet set har været rimelig tilfredshed med lærernes indsats. Lidt over halvdelen af deltagerne giver således udtryk for, at dialogen fra lærernes side har været af passende omfang, mens de resterende deltagere svarer, at den i høj grad har været passende.

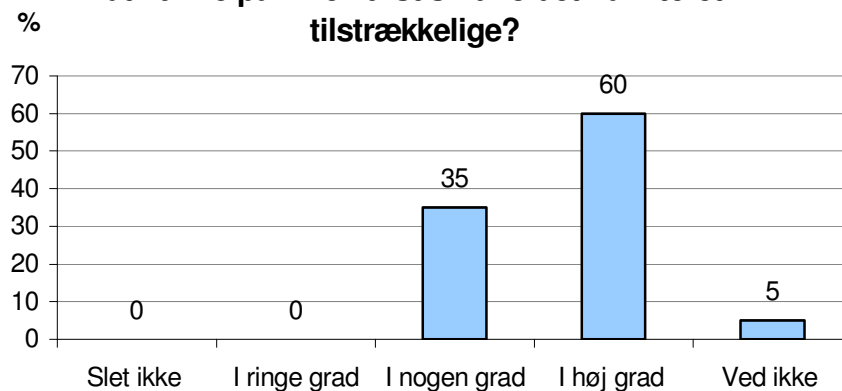

Stort set alle deltagerne (95 %) synes, de har fået god support af lærerne på kurset.

Langt de fleste deltagere vurderer, at deres praktiske erfaringer i forhold til emnet er blevet inddraget i undervisningen. Kun 5 % giver udtryk for, at de oplever, at deres erfaringer kun i ringe grad er blevet inddraget.

I hvilken grad vurderer du, at mulighederne for selv at kunne påvirke kursusindholdet har været tilstrækkelige?

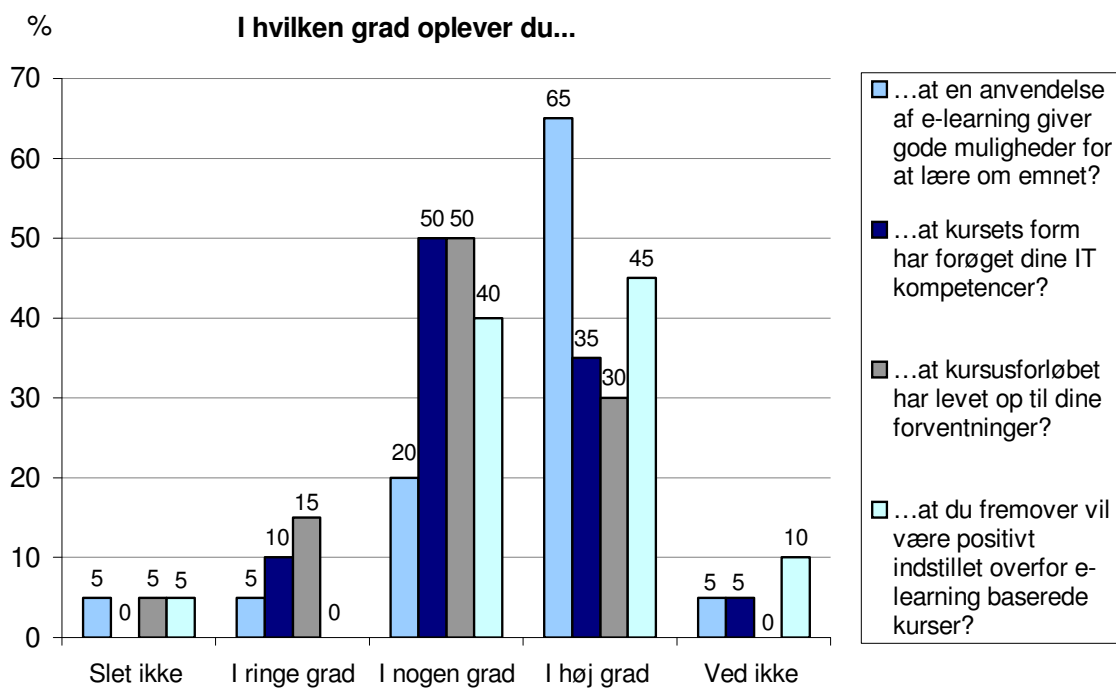
Hele 60 % af deltagerne mener, at de har haft tilstrækkelig mulighed for at påvirke kursusindholdet. 35 % har i nogen grad været tilfredse med den indflydelse, de har haft mulighed for at få, mens 5 har svaret ”ved ikke”.

Opsamling

Ovenstående besvarelser viser, at deltagerne i høj grad har været tilfredse med den måde hvorpå lærer-, medkursist- og egne ressourcer er blevet bragt i spil i undervisningen. Kursisterne har tydeligvis været meget glade for lærernes indsats; disse har givet en god support og har ført et passende antal dialoger. Også medkursisterne får megen ros. Dog ville hver fjerde deltager gerne have haft mulighed for at mødes fysisk noget oftere. Stort set alle har oplevet, at deres egne erfaringer er blevet inddraget i undervisningen, og at de har kunnet påvirke undervisningen undervejs i forløbet.

E-learning som undervisningsform

Deltagerne blev efter kurset bedt om at besvare en række spørgsmål omhandlende deres generelle indtryk af e-learning som undervisningsform samt deres lyst til fortsat at arbejde med e-learning; enten ved at fortsætte en dialog i forlængelse af det nyligt overståede kursus eller ved at deltage i et lignende kursus fremover.

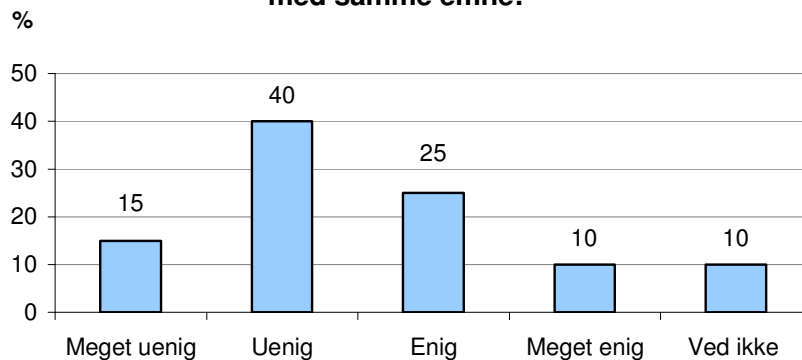
Hele 65 % af deltagerne mener, at e-learning er en undervisningsform, der i *høj grad* giver gode muligheder, når man gerne vil lære mere om emnet alkohol. 20 % af deltagerne mener, at anvendelse af e-learning i *nogen grad* giver gode muligheder, mens enkelte deltagere svarer, at de ikke synes, e-learning giver tilstrækkelige muligheder for læring i forhold til emnet.

Størstedelen af deltagerne (85 %) mener, at kursets form har bidraget til, at de har fået styrket deres IT kompetencer. Kun enkelte mener, at deres kompetencer i ringe grad er blevet forøget.

På opfordring til at vurdere kurset i forhold til de forventninger, de havde, inden de startede, svarer 30 % af kursisterne, at de i høj grad har fået indfriet deres forventninger. 50 % oplever at kurset i nogen grad har levet op til deres forventninger, mens en mindre gruppe på sammenlagt 20 % til gengæld mener, at kurset slet ikke eller i ringe grad har levet op til deres forventninger.

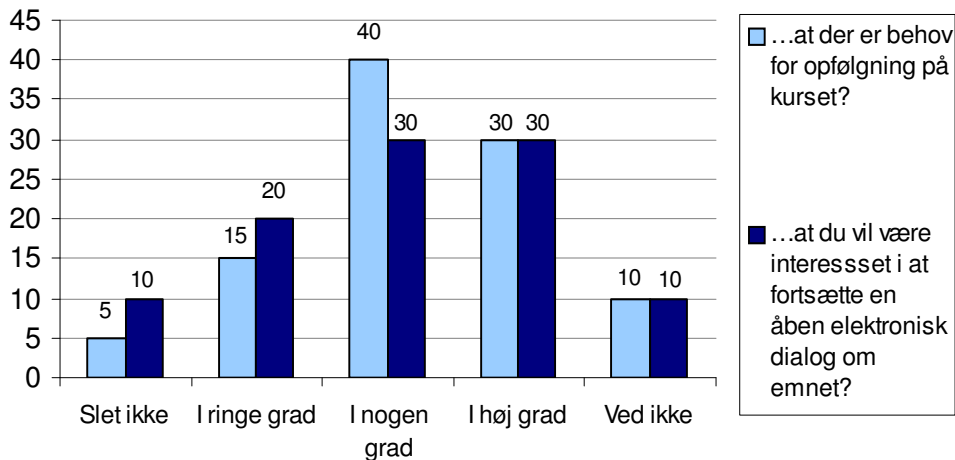
Størstedelen af kursisterne (85 %) giver udtryk for, at de i nogen grad eller i høj grad vil være positivt indstillede overfor e-learning baserede kurser fremover. Kun 15 % svarer, at de slet ikke vil være positive, eller at de ikke ved, om de vil fremover vil have lyst til at deltage i et e-learning baseret kursus.

Jeg ville hellere have fulgt et traditionelt kursus med samme emne!

55 % af deltagerne er tilfredse med, at kurset blev afviklet som et e-learning forløb, mens 35 % havde foretrukket at følge et traditionelt kursus om samme emne. De resterende deltagere er i tvivl om, hvorvidt de foretrækker den ene eller den anden kursusform.

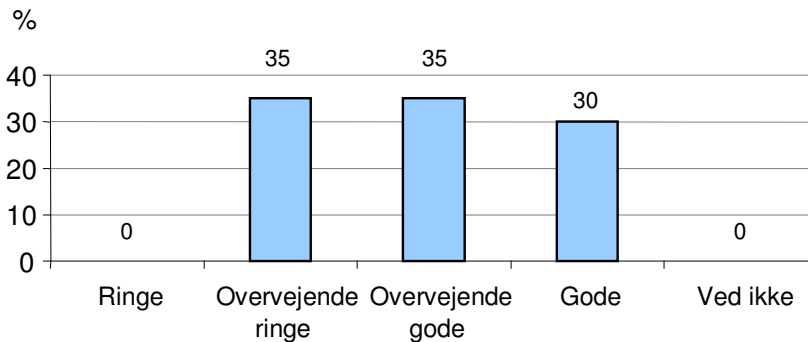
I hvilken grad oplever du...

Flertallet af deltagerne mener, der i nogen grad eller i høj grad er behov for en opfølgning på kurset, mens 20 % svarer, at de slet ikke eller kun i ringe grad synes, opfølgning er nødvendigt.

Der er stor forskel på deltageres interesse for at fortsætte en elektronisk dialog om emnet efter kursets afslutning. 60 % har i nogen grad eller i høj grad lyst til at fortsætte en dialog om emnet. 30 % har slet ikke eller kun i ringe grad lyst, mens 10 % er i tvivl.

Hvorledes vurderer du dine egne kompetencer i forhold til at kunne gennemføre et e-learning baseret kursus?

En tredjedel af kursisterne mener efter at have gennemført kurset, at deres kompetencer i forhold til at kunne gennemføre et nyt e-learning baseret kursus er overvejende ringe. En tredjedel mener, deres kompetencer er overvejende gode, mens 30 % føler sig fuldt ud klædt på til at deltage i et sådant kursus.

Opsamling

Flertallet af deltagerne mener, der er behov for en opfølgning på kurset. Kun lidt over halvdelen har dog lyst til at fortsætte en elektronisk dialog i forlængelse af det nyligt overståede kursus, hvilket kan tolkes sådan, at der ønskes en opfølgning, hvor man mødes fysisk.

Langt de fleste deltagere giver udtryk for, at e-learning er en undervisningsform, der giver gode muligheder, når man gerne vil lære mere om emnet alkohol, og at kursusformen ydermere har bidraget til, at de har fået styrket deres IT kompetencer. Hovedparten af deltagerne vurderer således ikke overraskende, at kurset har levet op til deres forventninger.

Det er interessant, at selvom ca. hver tredje kursist havde foretrukket at følge et traditionelt kursus om samme emne, giver 85 % af kursisterne udtryk for, at de fremover er åbne overfor at deltage i et e-learning forløb. Ikke mindst set i lyset af, at lidt over halvdelen af deltagerne mener, deres kompetencer i forhold til at kunne gennemføre et nyt e-learning baseret kursus overvejende gode eller gode. Dette efterlader en forholdsvis stor gruppe, der ikke føler sig fuldt ud kompetente til at deltage i endnu et forløb, men som alligevel har mod på at tage udfordringen op.

Fordele og ulemper ved et e-learning forløb

Deltagerne fik efter kurset mulighed for at nævne op til tre fordele og tre ulemper, de oplevede som fremhævende ved et e-learning forløb. Når man ser på mængden af nævnte

fordele og ulemper, ser tallene meget ens ud; det synes altså umiddelbart at have været lige så let for deltagerne at sige noget positivt som noget negativt om undervisningsformen.

Fordele

Følgende skema illustrerer de fordele, der ifølge deltagerne er ved e-learning.

Svarene er for overblikkets skyld inddelt i 5 overordnede temaer: ”kommunikation”, ”fleksibilitet”, ”adgang til materiale”, ”kursusudbytte” samt ”nyt i forhold til traditionel undervisning”. Det skal understreges, at seks svar i første kategori ikke nødvendigvis afspejler, at seks kursister mener, at der er kommunikative fordele ved at deltage i et e-learning forløb. Samme kursist kan sagtens have flere svar i samme kategori.

Kommunikation	Fleksibilitet	Adgang til materiale	Udbytte	Nyt i forhold til traditionel undervisning
Hurtig kommunikation	Alle har adgang	Nemt og overskueligt	Lære nye ting	Mere individuelt undervisning,
Kommunikation med hinanden	Geografi er ligegyldigt	Oceaner af muligheder	At det øger indlæringen	Selvstændighed
Flere kan snakke sammen	Arbejde kan ske på lang afstand	Masser af materiale	At man udvider sin viden på to felter	Selv-lærende/aktiv i fht. Kursus
Kommunikation sammen med andre kursisdeltager	Kan arbejde, når det passer bedst	At få mere viden om alkohol	Lært at indhente informationer	Arbejde selvstændigt
Nemmere at nå hinanden via mails.	Arbejder når man har lyst	Finde meget materiale	Bedre til IT	Anderledes.
Nemt at have kontakt til gruppe-medlemmer	Tid til fordybelse	Man kan søge på det man vil vide	Bruge søgemaskine	Selvstudie (afprøve det)
	Kan arbejde hvor man vil også på arbejdspladsen	Hurtig forbindelse til materiale	Man lærer pc	Variierende form for kursus frem for at sidde og høre en lærer der snakker
	Selv rådighed over tid	Nemmere at søge viden via internettet	Forbedre mine IT-skills	Kan fortsætte efter kurset
		Let at indhente viden fra internet.	At bruge IT (lære det).	
		Sjovt	Større pc viden Bedre IT-kendskab Have kendskab til edb	

Kursustilrettelæggernes antagelse er, at når man tilrettelægger et forløb som et e-learning forløb, og undervisningens kommunikation dermed kommer til at foregå over internettet frem for i klasserummet, så opnår man en forskydning af lærerprocesserne fra læreren til den lærende og samtidig:

”en helt ny fleksibilitet i tilrettelæggelsen af arbejdet. Deltagerne kan kommunikere frit hele tiden og arbejde med deres materialer, der også er netbaserede, uanset hvor de befinder sig”³

At den enkelte opnår fleksibilitet i forhold til tilrettelæggelsen af eget arbejde, samt at kommunikation er mulig når som helst og hvor som helst, er ønskværdigt, fordi det antages, at den der er aktivt arbejdende, opsøgende og problemsøgende og hele tiden udtrykker sig herom, lærer mest.⁴

De fordele ved e-learning, som kursisterne fremhæver, svarer meget godt til de fordele, der traditionelt fremhæves ved e-learning forløb; at inddragelsen af IT bevirker, at man kan kommunikere med andre kursisdeltagere uden fysisk at befinde sig det samme sted, og at man kan arbejde, hvor man vil, og hvornår man vil. Herudover ser flere kursister en fordel i at brugen af internettet giver mange muligheder for at indhente viden og en let adgang til kursusmaterialet. At de herudover samtidig får større erfaring med at bruge IT, og at kursusformen i sig selv er anderledes end det, deltagerne før har været vant til, er noget mange betragter som en fordel. I forhold til traditionel klasseundervisning er der således flere, der fremhæver det som positivt, at man i et e-learning forløb arbejder mere selvstændigt.

Ulemper

Følgende skema er en oversigt over det, kursisterne betragter som de væsentligste ulemper ved et e-learning forløb. Kursisternes besvarelser er inddelt i 5 temaer, der er fremtrædende i besvarelserne, samt kategorien 'diverse', som indeholder de besvarelser, der skiller sig ud fra de fem temaer.

Tekniske vanskeligheder	Manglende kompetencer	Pc i hjemmet	For tidskrævende	Kontakt til medkursister	Diverse
Når det tekniske ikke duer	Mangel på viden om pc	Mangel på pc hjemme	Over for lang tid,	Mangler fysisk kontakt	For lidt praksis,
Når det ikke fungerer	Svært når man ikke kender til computer	Ingen computer hjemme	At det kræver meget fritid	Mangler kontakt til medkursister	For lidt direkte faglig relatering og afprøvning
Et meget stort problem ved at få programmet ind på computeren på arbejde	Når det driller	At ikke alle have computer	Bruger megen fritid	Ingen fysisk kontakt	Der skal være klart aftaler om hvornår og hvordan grupperne skal arbejde sammen til konferencen
Strømsvigt	Når tingene forsvinder fordi jeg ikke er god nok	At alle ikke kan komme på internettet	Tidskrævende hvis man ikke er god til pc	For lidt fysisk kontakt	
Ingen netkontakt	Manglende IT kundskab	Adgang til internet	Tid	Geografisk stor afstand mellem gruppe-medlemmer, så det var svært at mødes i fritiden	
Tekniske		Alle kursisterne skal have adgang	Tidskrævende når man ikke har forstand på det.		

³ www.sosunoeglen.dk

⁴ www.sosunoeglen.dk

problemer	Har ikke så meget rutine	til en pc	Tager meget indlæringsstid	på skolen	
Defekte pc på skolen	Meget indforstået pc sprog	Folk har ikke altid computer hjemme	Tidskrævende for begyndere	Ikke så meget sammen med de andre kursister	
	Når man ikke har meget forstand på det	Når alle ikke har hjemme-pc			
		Ikke at have hjemme pc			
		Når man ingen pc har hjemme			
		Kræver internetadgang hjemme			
		Når man ikke har adgang til computer			

Når man kaster et hurtigt blik henover de ulemper, kursisterne har valgt at fremhæve ved et e-learning forløb, bliver det klart, at selve brugen af og adgangen til pc'er har fyldt meget. Flere kursister nævner, at tekniske problemer har været en gene; ikke mindst fordi de ikke har følt sig kompetente til selv at løse de problemer, der opstod undervejs. Den problematik, der umiddelbart nævnes flest gange er imidlertid, at ikke alle har haft en pc med internet i hjemmet. Deltagerne synes altså at betragte dette som den vigtigste forudsætning for tilfredsstillende deltagelse i et e-learning forløb.

Selvom kursisterne som ovenfor nævnt synes, det er en fordel, at det er muligt at kommunikere med de andre kursister når som helst og hvor som helst, så er der også en bagside af medaljen. Kursusbeskrivelsen fremhæver, at deltagerne *"har kunnet være tæt på hinanden via nettet hele forløbet"*, men for flere kursister synes det ikke at have været tilstrækkeligt. Flere ser det som en ulempe, at man kun sjældent møder sine medkursister 'fysisk', og dermed ikke opnår den samme kontakt eller det samme sociale samvær, som man kan blive en del af på andre undervisningsforløb.

Alt i alt oplever flere kursister, at e-learning er en undervisningsform, der er mere tidskrævende end 'normal' klasseundervisning. Enkelte nævner endda, at det er et problem, at det lægger så meget beslag på *fritiden* at følge et e-learning forløb. Det tyder altså på, at nogle oplever, at grænsen mellem 'arbejdsdag' (uddannelse) og fritid bliver udvisket, når man følger et e-learning forløb.

Forbedring af kurset

Langt de fleste kursister benyttede sig af muligheden for at komme med forslag til, hvordan de mener kurset ”*Alkoholproblemer blandt klienter*” med fordel kan forbedres.

Flere undervisningsdage

En række kursister foreslår, at der i forløbet bliver indlagt flere undervisningsdage (tilstedeværelsesundervisning). Der er dog forskellige ønsker til, hvordan den ekstra tid skal bruges. Nogle ønsker flere undervisningsdage, så de kan få mere viden om det emne, de skal arbejde med i grupper, *inden* det selvstændige gruppearbejde starter. Andre ønsker flere undervisningsdage, så det bliver muligt at få mere viden om *andre* emner end det, man gennem forløbet skal arbejde med i sin gruppe. Ydermere er der enkelte, der ønsker mere tid til gruppearbejdet og til fordybelse i gruppens emne.

Mindske en gruppe deltageres oplevelse af, at kurset er for tidskrævende

Som det fremgik af de ulemper, deltagerne pegede på ved forløbet, var der nogle, der havde oplevet kurset som alt for tidskrævende. Blandt kursisterne er der forskellige bud på, hvad der skal til, for at deltagere på fremtidige kurser ikke får samme oplevelse. Enkelte foreslår, at kursisterne fremover får mere viden ’påfyldt’, sådan at de ikke skal bruge så meget fritid på at indhente viden. Flere deltagere giver dog udtryk for, at de ikke mener, utilfredsheden over tidsforbruget skal søges undgået ved at ændre kurset, men ved at forberede kursusdeltagerne bedre på, hvad de går ind til. Anbefalingen er, at fremtidige kursister før kurset informeres grundigt om, at det kræver en stor og selvstændig indsats at deltage i forløbet, idet man langt fra blot skal sidde på en stol og lytte til en undervisers guldkorn.

Pc til alle

Både de kursister *med* adgang til pc med internet og de kursister *uden* adgang til pc med internet synes enige om, at det er et problem, at ikke alle kursusdeltagere har adgang til pc med internet. Anbefalingen lyder, at man fremover sikrer, at alle deltagere har en sådan adgang. Forslagene til, hvordan man kan sikre dette lyder, at det enten skal fremgå af kursusmaterialet, at alle der ønsker at deltage skal have en pc hjemme, eller ved at de, der ikke har en pc med internet, tilbydes at låne en under kursusforløbet. Enkelte nævner, at det ydermere bør være et krav, at deltagerne før kurset kan bruge en pc på brugerniveau.

Yderligere anbefalinger

En enkelt kursist anbefaler, at man fremover sørger for, at de programmer, der skal bruge til kurset er lagt ind på en pc på deltagernes arbejdsplads. På den måde mindsker man generende tidsspilde og forsinkelser undervejs i forløbet.

En enkelt deltager anbefaler, at kurset i højere grad fremover bliver fagligt relateret, og at der eksempelvis inddrages cases, deltagerne kan arbejde ud fra.

En enkelt kursist efterlyser workshops, supervision samt at kursusforløbet blev længere og modulopdelt.

En enkelt kursist anbefaler, at kursusdeltagerne fremover bliver sammensat, så de repræsenterer én faggruppe, hvilket kunne bidrage til en større fordybelse i emnet. Alternativt foreslår vedkommende, at der fremover sammensættes en mere tværfaglig gruppe, så deltagerne i stedet opnår en bredere viden om emnet.

Endelig opsamling

Når der i kursusbeskrivelsen står ”vi vil gerne gøre brug af den omstændighed, at multimedier og kreative IT-værktøjer nu er hver mand og kvindes eje”⁵ henvises der til, at e-learning er et godt undervisningsalternativ i dag, hvor alle har adgang til computere.

Som det fremgik af kursisternes indledningsvise besvarelser, havde kursusedtagerne dog langtfra alle egen pc med internetadgang, hvilket efter forløbet blev fremhævet som en klar ulempe – af såvel de, som havde en pc, som af de, der ikke havde en pc. Kursisternes egen anbefaling lyder således enstemmigt, at man i fremtidige kursusforløb bør sikre, at alle deltagere har en pc med internet i hjemmet.

Deltagerne på e-learning kurset ”Alkoholproblemer blandt klienter” har i store træk været tilfredse med undervisningsmaterialets indhold, sværhedsgrad og omfang, og samlet set viser deltagerne besvarelser, at langt de fleste oplever, at de fagligt har fået udbytte af kurset. Svarene viser dog, at deltagerne oplever, at deres udbytte *i højere grad* består af viden end af kompetencer til anvendelse af den opnåede viden. Ønsker man at øge den generelle tilfredshed og altså opnå en endnu højere procentdel af deltagere, der *i høj grad* er tilfredse med det udbytte, de har fået, synes en mulighed at være at øge opmærksomheden på sammenhængen mellem kurset, og den konkrete arbejdssituation, deltagerne efter kurset vender tilbage til. Det vil derfor være hensigtsmæssigt at gøre undervisningen mere praksisorienteret ved eksempelvis at inddrage flere konkrete cases.

Kursisterne fremhæver, at man under kurset via IT kan kommunikere med andre kursusedtagere uden fysisk at befinde sig det samme sted, samt at man kan arbejde hvor man vil, og hvornår man vil. Samtidig er der dog flere kursister, der har savnet fysisk kontakt til medkursister, og det fremhæves som en ulempe, at muligheden for at arbejde hvor som helst og når som helst let får den konsekvens, at e-learning bliver en undervisningsform, der opleves som meget tidskrævende, idet adskillelsen af undervisningstid og fritid bliver udvisket.

Hovedparten af deltagerne vurderer, at kurset har levet op til deres forventninger, og de betragter e-learning som en undervisningsform, der giver gode muligheder, når man gerne vil lære mere om emnet alkohol. Herudover bidrager kursusformen til at styrke kursusedtagernes IT kompetencer.

Om det Web baserede kursusmateriale

Det internetbaserede læringsmateriale der er udviklet til Alkohol- kurset har en meget høj design- og lay-out mæssig kvalitet. Indholdsmæssigt vurderes materialet også at have en høj standard. Der er dog en række kursist udsagn som giver anledning til at overveje nogle forbedringer.

Det viser sig, at kursisterne er lidt usikre overfor den situation som materialet tænkes anvendt i. Og netop udtrykket – tænkes anvendt i – peger på hvor skoen måske trykker. Kursisterne er ikke vant til i så høj grad som det er tilfældet i dette kursus sammenhæng at skulle navigere

---

⁵ www.sosunoeglen.dk

rundt efter egne interesser, nysgerrighed og videnbehov. Og det er netop ambitionsniveauet bag materialet: at det skal være så spændende og udfordrende at kursisterne selv kan ” gå på jagt ” efter godbidderne. Men noget tyder på at kursisterne ikke føler sig klædt på til denne ”jagt”. Der er flere af kursisterne som angiver, at de ikke har anvendt materialet særlig meget. Andre fortæller, at de ikke ved, om de har læst det hele og endelig fortæller nogle, at de ikke har været sikre på hvordan materialet skulle indgå i deres arbejde. Intentionerne om at lade kursistens egen læringsstil være udgangspunkt – og derfor ikke anviser nogle bestemte muligheder – eller veje i materialet som kan anbefales – giver nok nogle lidt for vanskelige betingelser for kursisterne. Evaluatoren vil i denne situation anbefale, at man tænker i at forbedre materialet ved f.eks. at tilføje følgende:

- Et tydeligt sitemap som giver en fornemmelse af det samlede omfang af materialet - det vil være en fordel for de kursister, som gerne vil have det hele med og berolige de kursister, som gerne vil være sikre på at have sat sig ind i hele materialet. Et sådant sitemap kan godt være tænkt utraditionelt evt. som et lille ikon i et skærnhjørne som markerer, hvor man er i materialeuniverset og hvor meget materiale man har set på. – Der er utallige eksempler fra computerspil på sådanne ”way-point” faciliteter.
- En demo-tour gennem materialet som viser hvorledes man kan finde de forskellige elementer, og som gør opmærksomme på de meget fancy navigeringsknapper og funktioner som findes. Disse giver nemlig på den ene side et spændende og udfordrende materiale layout, og på den anden side kan de gøre det vanskeligere for kursisterne at finde rundt i materialet.
- Nogle opgavetyper som mere eksplicit forholder sig til læringsmaterialet ved eventuelt at henvise til bestemte oplysninger, eller sider det vil være hensigtsmæssigt at tage udgangspunkt i forhold til opgaveløsninger. – Eller ved direkte at opfordre til at kursisterne gør sig bekendte med visse materialeområder før de eventuelt beskriver nogle af de daglige egne problemfelter, som læringen tager udgangspunkt i.
- En mere tydelig didaktisk anvisning fra underviserne om hvordan materialet ”tænkes anvendt” – samt nogle gentagne henvisninger i forløbet til bestemte pædagogiske overvejelser om hensigtsmæssige erkendelsesforløb, problemstillinger og løsningsstrategier.

Alt i alt kan det således anbefales, at der ved justeringen af web-materialet tages udgangspunkt i den kendsgerning, at netbaserede og skærmfremviste materialer ofte giver overblikproblemer. De efterhånden klassiske 3 orienteringskrav:

Hvor er jeg i materialet?

Hvordan kom jeg herhen?

Hvad kan jeg foretage mig her?

Vil det være en klar fordel at få adresseret. Det behøver ikke at betyde, at materialet skal gøres mere kedeligt og mindre udfordrende for de kursister som gerne vil følge

nysgerrigheden og gå på opdagelse. Men mere, at der tages hensyn til de mange forskellige intelligenser og læringsstile som vil være repræsenteret på et kursisthold. Det vil derfor kunne anbefales, at der anvendes flere forskellige navigationsmetoder, men at der tydeligere angives ”typiske veje i materialet” f.eks. som en analog til de farvede striber på gulvet i fysisk komplekse hospitalsmiljøer.

I den revision og forbedring af materialet, fra et, skal det understreges, meget højt kvalitetsniveau – vil det måske være hensigtsmæssigt at medoverveje de styrker som er identificerede i forhold til web-orienterede læringsforløb⁶

Styrker ved digitale web-baserede læringsmidler:

- *Materialetilgængelighed.* Artiklen/materialet kan nedtages af kursister til viderebearbejdning, og man slipper for at have bestilt klassesæt – eller have kopieret artiklen og kan bede kursister om at nedtage artiklen, når de er klar til at gå i gang med den.
- *Associative arbejdsmetoder.* En associativ vinkel på opgaven er mulig, idet man beder kursisterne om selv at tænke videre på emnet og søge videre på ord, som opstår i en brainstorming om emnet. Det gør det muligt at dreje opgaverne mod kursistinteresser og kan være med til at motivere kursisterne for arbejdet.
- *Nysgerrigheds stimulerende.* Når materiale kan findes et eller andet sted på Internet – behøver man ikke at begrænse emnekredsen, til det materiale som underviseren har bestilt hjem, eller det som er tilgængeligt på biblioteket. Underviseren kan derfor være åben for nye vinkler på stoffet, som undrer kursisterne, og som de er nysgerrige efter at gå videre med.
- *Kommunikation.* Der er mulighed for, at kursisterne kan sende e-post og spørge sig frem blandt deres netværk, kollegaer, eksperter eller andre kursistgrupper. Det gør det nødvendigt for dem at kunne formulere deres behov for information på en afgrænset og forståelig form. De må således formulere, hvorfor de henvender sig, hvilke overvejelser de har gjort sig, og hvad de specielt er på udkig efter.
- *Informationssøgning.* I bund og grund er det hovedforeren ved Internet, at underviseren kan stille opgaven: ”Undersøg på nettet alt om dette emne.”(dog afgrænset) Nu er det så op til kursisterne at gå på opdagelse ude på nettet, som jo efterhånden har så store informationsmængder, at opgaven med at undersøge alt kan lyde noget ambitiøs.
- *Afreportering.* Det digitale format på de oplysninger man henter ned på Internet gør det meget nemt at anvende materialet i en senere afreportering. I den forbindelse kan såvel billedmateriale og tekst anvendes også i papirformater og PowerPoint præsentationer, medens video- og lydfiler i sagens natur kan indgå i hypertext orienterede fremlæggelser i HTML-regi.

---

⁶ Juul-Olsen, Karsten: ”Udfordringer og muligheder” En redegørelse om IT og læring, UVM. 2001

En revision som forsøger at holde alle disse og andre kvaliteter åbne samtidig med, at der skabes mere sammenhængende, integrerede og enkle strukturer for det samlede materiale (web og first-class) vil være en god forbedring.

Om lærerroller

De ændrede arbejdsopgaver, som underviserne skal omstilles til i forbindelse med e-learning, er det vanskeligt at få konkretiseret og praktiseret midt i det daglige arbejdspress i skolerne. Et er at proklamere, at fokus skal være på kursisterne læring – og oven i købet tilskrive disse ansvar for egen læring, – noget andet er at få omstillet praksis og rygmarvsreaktionerne efter det nye forbillede, hvor en velmotiveret kursist gennem engageret eksperimenteren og målrettet aktivitet så at sige konstruerer sin egen bevidsthed og viden om de forskellige fænomener.

At det stiller store krav til underviserne er der ingen tvivl om – de skal omstille sig fra den altvidende bag kateteret og til proceskonsulenten ved kursistens side, eller som Apple University har fremstillet det: ”*From the sage at the stage to the guide at the side*”. I denne omstillingsproces kan det være nødvendigt at se nærmere på de arbejdsopgaver, som er knyttet til undervisernes funktioner, når undervisningen er organiseret som e-learning).

Elsebeth Sorensen har formuleret nogle af disse opgaver således: ”Læreren bør ikke være leverandør af information, ligesom lærerrollen ikke bør være ”overleverende” i sin profil. Derimod bør hun være kommunikativt og interaktivt orienteret mod tilrettelæggelse og facilitering af læring med vægt på de metakommunikative handlinger.” Derudover bør læreren praktisere ”weaving” som beskrevet af Andrew Feensberg (Feensberg, 1989) hvori følgende aktiviteter er vigtige:

Kontekstualisering (åben diskussionen, udstikke rammer for den, sætte agenda)

Procesmåling (reagere på indlæg, og evt. misforståelser)

Meta-kommentering (problemer i kontekst, normer, dagsorden, etc., samt opsummering)⁷

Nogle af disse ”weaving”-arbejdsopgaver kræver et markant skift i underviserrollen, og det kan være svært at omstille sig til de rammesættende, korrigerende og overbliksskabende funktioner som det virtuelle rum kræver. Mange af disse strukturskabende udfordringer til underviseren, vil vi også kunne identificere, når vi ser nærmere på skiftet fra fokus på undervisningen til fokus på kursistens læringsprocesser. Underviseren kan ikke ”nøjes” med at levere et velforberedt og sammenhængende oplæg som læringsgrundlaget. Der skal tænkes i de forskellige kursisters forudsætninger, deres indlæringsmæssige styrker og svagheder, og i at få tilrettelagt en læringsproces, der matcher de individuelle forudsætninger. Her bliver overbliksskabende, rammesættende og korrigerende evner også sat i højsædet.

I forhold til disse overvejelser om lærerrollerne er det vigtigt at få defineret de opgaver som underviserne på Alkoholforløbene skal varetage. Den meget flotte evaluering af lærernes indsats har sin baggrund i nogle meget engagerede lærere som har brugt mange timer på stort set alle døgnets timer for at kunne sparre med kursisterne. Det er uholdbart at forvente et sådant engagement kan opretholdes over de 5 næste forløb – for ikke at tale om de forløb som

---

⁷ IKT-baseret læring: interaktionen i centrum. Elsebeth Sorensen 99.

skal fortsætte i almindelig drift efter projektafslutningen. Det vil derfor være nødvendigt at få defineret nogle mere faste forventninger og time normeringer for lærerindsatsen.